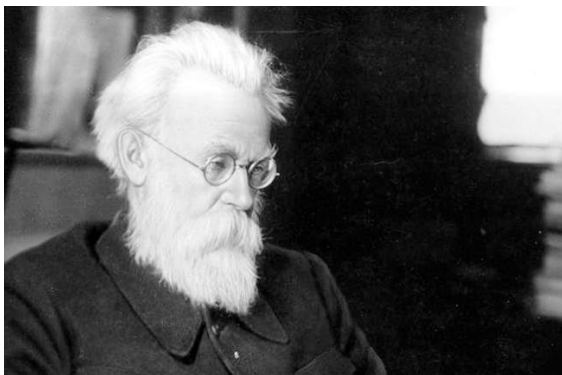

«МЕНІ СУДИЛОСЯ СКАЗАТИ ЛЮДСТВУ НОВЕ...»**ВЕРНАДСЬКИЙ Володимир Іванович**
(12.03.1863—06.01.1945)

Природодослідник, видатний мислитель, мінералог і кристалограф, основоположник геохімії, біогеохімії, радіогеології, вчення про біосферу та ноосферу. За його ініціативи, проектами і під керівництвом створено понад 20 наукових установ, різних за профілем і призначенням. Серед установ і організацій, які він створював і якими керував, — Академія наук України, Радієвий інститут, Біогеохімічна лабораторія АН СРСР (нині Інститут геохімії та аналітичної хімії РАН), Комітет із метеоритів, Комісія із історії знань АН СРСР (нині Інститут історії природознавства та техніки РАН). Автор понад 400 наукових праць, із яких 100 присвячено мінералогії, 70 – біогеохімії, 50 – геохімії, 43 – історії науки, 37 – організаційним питанням, 29 – кристалографії, 21 – радіогеології, 14 – ґрунтознавству та іншим питанням. Варто згадати й праці з біології, проблем часу і симетрії, загальної геології, про родовища корисних копалин. Торкався вчений і філософських проблем пізнання, реальності буття, вічності життя... Важко уявити, що все це є надбанням однієї людини.

У березні цього року минуло 150 років від дня народження Володимира Івановича Вернадського – великого титана науки. Він не просто створив нові наукові напрямки, що у ХХ столітті було унікальним явищем, він сприяв формуванню нового світогляду, нового погляду на природу загалом, доводячи у своїх наукових працях, що життя взагалі, а людина особливо, – це явище космічне і що розум людини є могутньою космічною силою, яка допоможе суспільству пережити всі майбутні кризи – і екологічні, і духовні. У вченні про біосферу – оболонку Землі, де можливе життя, він синтезував уявлення про світ, його єдність, передбачив перегляд базових понять науки про матерію та енергію, будову Всесвіту, простір та час. Вчений попереджував про небезпеку, пов'язану з радіоактивністю, і закликав людство до відповідальності за збереження біосфери Землі. Вражають його енциклопедичні знання. Недарма ж казали, що сам Вернадський може уособлювати цілу академію. Геніальному вченому ще

задовго до появи висотної авіації та космічних кораблів вдалося описати вигляд земної кулі з космосу: «Своєрідним, єдиним у своєму роді... відмінним і неповторним в інших небесних тілах постає перед нами образ Землі — її зображення в Космосі, що вимальовується зовні, збоку, з глибин безмежного небесного простору. В образі Землі проявляється поверхня нашої планети — її біосфера, зовнішня оболонка, що відділяє її від космічного середовища».

Володимир Іванович прожив довге й нелегке життя. Ось лише деякі з основних його віх:

12 березня 1863 р. – народився в Петербурзі в українській родині;

1881 р. – зарахований на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету;

1885–1890 рр. – хранитель Мінералогічного кабінету Петербурзького товариства натуралістів;

1889 р. – член Британської асоціації наук, член Французького мінералогічного товариства;

1890 р. – приват-доцент мінералогії та кристалографії, в.о. хранителя Мінералогічного кабінету Московського університету;

1890–1891 рр. – професор мінералогії та кристалографії Московського університету;

1892 р. – завідувач Мінералогічного кабінету Московського університету;

1897 р. – захист докторської дисертації у Петербурзькому університеті;

1897–1906 рр. – професор Московського університету;

1905 р. – помічник ректора Московського університету;

1906–1914 рр. – завідувач Мінералогічного відділення Геологічного музею Російської академії наук;

1908 р. – екстраординарний академік;

1912 р. – ординарний академік;

1914 р. – директор Геологічного та Мінералогічного музею Російської академії наук;

1917 р. – член вченої ради Міністерства землеробства, Голова Комісії із навчальних закладів і наукових установ Міністерства народної освіти;

1918 р. – перший президент Української академії наук;

1920 р. – ректор Таврійського університету;

1921 р. – заснував Радієвий інститут у Москві. Професор мінералогії Паризького університету (Сорбонна);

1933 р. – голова Метеоритної комісії;

1934 р. – організатор і голова Комісії із вивчення важкої води;

1937 р. – організатор Міжнародної Комісії із визначення віку порід радіоактивними методами, її Віце-президент;

1938 р. – іноземний член-кореспондент Бельгійського геологічного товариства;

1939 р. – організатор Метеоритного комітету, організатор і голова Комісії з ізотопів, член 3-х відділень АН СРСР: геолого-географічних, хімічних і фізико-математичних наук;

1944 р. – почесний член Всесоюзного хімічного товариства імені Д.І. Менделєєва, член комісії АН СРСР із історії біологічних наук;

1945 р. – помер 6 січня. Похований у Москві на Новодівичому кладовищі.

Іменем Володимира Івановича Вернадського названо наукові заклади, музеї, проспекти, станції, пароплави... А ще – Українську антарктичну станцію, рудник у районі озера Байкал, діатомові водорості, мінерал вернадит, підлідні гори у Східній Антарктиді, підводний вулкан в Атлантичному океані, пік у басейні р. Підкам'яна Тунгуска, гору на о. Парамушир (Курильські острови), кратер на зворотному боці Місяця...

Про життєвий і творчий шлях Володимира Івановича є багато публікацій і досліджень. Але найкраще про його внесок у світову науку, про значення та призначення сказав він сам: «Мені судилося сказати людству нове в тому вченні про живу речовину, яке я створюю, ... це є мій поклик, мій обов'язок, покладений на мене, який я повинен проводити в життя – як пророк, який відчуває всередині себе голос, що закликає його до діяльності».

Вищою цінністю у системі еволюції Всесвіту для нього завжди була людина. Осмислюючи становлення й розвиток біосфери Землі як єдиний еволюційний процес, учений сформулював концепцію ноосфери, планетарної «сфери розуму», якій призначено обирати перебіг буття. Володимир Іванович завжди мав принципово гуманістичну позицію. Нетривалий український період його життя відзначений найбільшим науково-організаційним досягненням — створенням Української академії наук. Тоді Вернадський записав у щоденнику: «Ви знаєте, як мені дорога Україна і як глибоко українське відродження проникає в мій національний і власний світогляд... Я вірю у велике майбуття і України, й Української академії наук».

В історії науки важко знайти ще вченого, який зробив би так багато для людства. Його праці мають не лише неоціненне світоглядне значення. Вони також спонукають нас замислитись над одвічним питанням: хто ми є і чого хочемо досягнути у цьому житті?

Вашій увазі пропонуємо добірку цитат Володимира Івановича Вернадського. Читайте. Думайте. Дійте.

Не шукайте у науковій роботі собі вчителів. Вчителями у вас повинні бути тільки закони природи. Вони непорушні й незмінні. Хто їх не знає, той помиляється, і тому намагайтесь їх відкривати у науковій роботі і тільки ними керуватися. Лише досвід,

тобто те, що ніколи не залежить від наших тлумачень, часто помилкових, може бути критерієм істини.

Вчені не повинні запліщувати очі на можливі результати їхньої наукової роботи, наукового прогресу. Вони повинні відчувати себе відповідальними за всі наслідки їхніх відкриттів.

В історії розвитку людства значення містичного настрою – натхнення – ніколи не може бути оцінене занадто високо. В тієї чи іншій формі воно пронизує все духовне життя людини, є основним елементом життя.

Наукова гіпотеза завжди виходить за межі фактів, які були основою для її побудови.

Для наукового розвитку необхідне визнання повної свободи особистості, особистого духу, бо тільки за цієї умови може один науковий світогляд змінюватися іншим, створеним вільною, незалежною роботою особистості.

Перемога будь-якого наукового погляду і привнесення його у світогляд не доводить ще його істинності.

Вчені – ті ж фантазери і художники; вони не вільні над своїми ідеями; вони можуть добре працювати, довго працювати лише над тим, до чого лежить їхня думка, до чого прагне їхнє почуття. У них ідеї змінюються; з'являються найнеможливіші, часто нав'іжені; вони рояться, кружляють, зливаються, переливаються. І серед таких ідей живуть і для таких ідей вони працюють.

Немає нічого ціннішого у світі і нічого, що вимагає більшого пильнування і поваги, як вільна людська особистість.

Вся історія науки на кожному кроці показує, що окремі особистості були правдивіші у своїх судженнях, ніж цілі корпорації учених або сотні і тисячі дослідників, які дотримувалися панівних поглядів ... Істина нерідко в більшому обсязі відкрита цим науковим еретикам, ніж ортодоксальним представникам наукової думки.

Наука з плином часу втрачає свої досягнення і знову стихійно до них приходить.

Кожний вчений є складним клубком ідей і знань, в якому сучасне знання має іноді абсолютно нікчемне місце в його наукових судженнях.

Всюди-всюди безперервний ланцюг; всюди-всюди живеш у різних епохах, у різних обставинах, у різних країнах – і такий тісний, такий глибокий зв'язок з усім людством, з усією землею кулею, а отже, і далі – з усім Всесвітом.

...щира і смілива думка є часто стражданням.

Коли при знанні фактів доходиш до питань: «чому – від чого», їх обов'язково треба роз'яснити – роз'яснити неодмінно, знайти рішення, яке б воно не було. І це шукання, це прагнення є основою всякої наукової діяльності, це тільки змушує цілковито жити, страждати і радіти серед наукових праць, серед наукових питань; і я цілком відчуваю, що можу померти, можу згоріти, шукаючи її, але мені важливо знайти, і якщо не знайти, то прагнути знайти її, цю правду, якою б гіркою, примарною і кепською вона не була б.

Не можна поставити межі допитливому розуму.

Пізнати наукову істину не можна логікою, можна лише життям. Дія – характерна риса наукової думки.

Хіба можна працювати на користь людству сухою душею, душею, що заснула... Хіба можна дізнатися і зрозуміти, коли спить почуття, коли не хвилюється серце, коли немає якихось дивних, якихось невлених фантазій. Кажуть, одним розумом можна все досягнути. Не вірте, не вірте!

Немає нічого у світі сильніше за вільну наукову думку!

За природою я мрійник, і це небезпечна риса; я цілком усвідомлюю, що я можу захопитися помилковим, оманливим, піти по шляху, який заведе мене в нетрі, але я не можу не йти по ньому, мені ненависні всякі кайдани моєї думки...

Реальність світу є аксіомою наукової роботи. Вчений вносить тут лише поправки, які не порушують цього основного положення, без якого не може бути наукової роботи.

...Не у масі набутих знань полягає краса і міць розумової діяльності, навіть не в їхній систематичності, а у щирому, яскравому шуканні...

Хід часу і робота наукової думки вічно і постійно вносять переоцінку цінностей у науковий світогляд. Минуле наукової думки малюється нам кожного разу у зовсім іншій і все новій перспективі. Кожне наукове покоління відкриває в цьому минулому нові риси і втрачає усталені уявлення про хід наукового розвитку. Випадкове і неважливе в очах ученого одного десятиліття отримує в очах іншого нерідко велике і глибоке значення; в той же час блякнуть і стираються раніше усталені віхи наукової свідомості.

...Природа виявляється складнішою, ніж різноманітність – нескінченне – символів і моделей, створених нашою свідомістю ...

...немає нічого сильнішого від бажання пізнання, сили сумніву...

Ми лише починаємо усвідомлювати непереможну міць вільної наукової думки, величезної творчої сили *Homo sapiens*, людської вільної особистості, величезного нам відомого прояву її космічної сили, царство якої попереду.

Із історії знань – і зі свого внутрішнього досвіду – я знаю, які несподівані наслідки бувають від випадкових, необроблених, окремо кинутих думок, якщо вони торкнуться волі й думки щирої людської особистості в потрібний момент. Один такий випадок виправдовує нерідко працю життя.

У роботі думки є радість, що захоплює подих, сила, гармонія.

...Чи є єдина, всім обов'язкова і, очевидно, безперечна істина? Чи вільний сумнів і вільне шукання і різноманітне відтворення навколишнього в одночасно існуючих образах, філософськи продуманих і створених, і є ця істина?

Сенс життя переживається до кінця іноді індивідуально, а розуміється тільки поколіннями...

Немає нічого сильнішого, ніж жадоба пізнання і сила сумніву... Це прагнення –

основа наукової діяльності. Тільки це дасть можливість не стати яким-небудь науковим пацюком, який риється серед усілякого книжкового мотлоху і сміття.

Не варто відкладати турботу про велике і вічне на той час, коли буде досягнута для всіх можливість задоволення своїх елементарних потреб. Інакше буде пізно.

Підготувала Підпала О.В.

Перелік літератури

1. Вернадский В.И. Начало и вечность жизни / Сост., вступ. ст., коммент. М.С. Бахраковой, И.И. Мочалова, В.С. Неаполитанской. – М.: Сов. Россия, 1989. – 704 с. – (Публицистика классиков отечественной науки).
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста / АН СССР; Ред. колл. А.Л. Яншин, С.Р. Микулинский, И.И. Мочалов; сост. М.С. Бахракова и др. – М.: Наука, 1988. — 520 с.
3. Вернадский В.И. на сайте ТГТУ <http://www.tstu.ru/win/kultur/nauka/vernad/vertitul.htm>.
4. Ковалевська О. Видатний вчений, освітянин, громадський діяч // Вісник НАНУ. – 2001. – № 5. – С. 58–63.
5. Моголов Й. – Вернадский // ЖЗЛ. – М.: Наука, 1982. – С.112–116.
6. Ситник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М. В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. — К.: Наукова думка, 1988. – 368 с.
7. Ситник К., Багнюк В. Він бачив через століття // Вісник НАН України, 2003. – № 2. – С. 51–62.